

5. Лейчик В. М. Терминоведение: Предмет, методы, структура. – 2-е изд., испр. и доп. / В. М. Лейчик. – М.: Ком. книга, 2006. – 256 с.
6. Литвинко О. А. Проблема терміна і професіоналізму (на матеріалі англійської термінологічної підсистеми машинобудування) / О. А. Литвинко // Вісник СумДУ. Серія Філологія. – 2007. – №2. – С. 143-147.
7. Новодранова В. Ф. Новые подходы к определению основных понятий терминоведения / В. Ф. Новодранова // Новая Россия: новые явления в языке и науке о языке: всеросс. науч. конф.: материалы / Урал. ун-т. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2005. – С. 218-323.
8. Панько Т. І. Українське термінознавство: Підр. / Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. – Львів: Світ, 1994. – 216 с.
9. Петрашова Т. Г. Язык для специальных целей в контексте содержания понятий “национальный язык” и “литературный язык” / Т. Г. Петрашова // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Грамота, 2008. – № 1 (1): в 2-х ч. Ч. II. – С. 90-93.
10. Суперанская А. В. Общая терминология. Вопросы теории [Текст] / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М.: Книжный дом “Либроком”, 2009 – 247 с.
11. Шелов С. Д. Терминология, профессиональная лексика и профессионализмы (к проблеме классификации специальной лексики) / С. Д. Шелов // Вопросы языкознания. – 1984. – № 5. – С.76-87.
12. Sager J.C. Criteria for Measuring the Functional Efficacy of Term / J.C. Sager // Infoterm. Serp. 6. – Munich, 1981. – Pp. 194-217.
13. Hoffman L. A. A Cumulative Analysis of Scientific Texts / L. A. Hoffman // AILA 81: Proceedings. – Lund, 1981.

Summary. The article investigates the problem of the language for special purposes in modern linguistics. The author makes an attempt to analyze professional terms and slang words as a source of tourism terminology enrichment.

Key words: terminology, language for special purposes, professional terms and slang words of tourism terminology.

УДК 811.111'42

З.Ф. Підручна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ АУДІЮВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ РОЗМОВНОЇ МОВИ

Проаналізовано роль аудіювання у навчальному процесі та досліджено чинники, від яких залежить ефективність навчання аудіювання. Виявлено труднощі процесу аудіювання та запропоновано систему вправ, направлених на результативність засвоєння англійської розмовної мови.

Ключові слова: аудіювання, мовленнєва діяльність, усне мовлення, комунікативні навички, функціональний відбір мовного матеріалу.

Завдання викладача іноземної мови – здійснювати навчання, виховання, розвиток особистості студента засобами цієї мови. Включення студентів у різні види діяльності розвиває в них сенсорне сприйняття, рухову, інтелектуальну, вольову, емоційну та мотиваційну сфери. Це забезпечує варіативність навчального процесу, динаміку занять. Тим самим під час навчання іноземної мови створюються реальні умови, щоб кожен студент спробував свої сили в різних видах продуктивної діяльності і досягнув хоча б у якійсь із них певного успіху. Тому значна робота повинна проводитися в сфері навчання сприйняттю і розумінню мови на слух. У зв'язку з цим необхідно виявити основні характеристики цього виду мовленнєвої діяльності, фактори, які затрудняють сприйняття і розуміння на слух іноземної мови, що дозволило б передбачити вправи на зниження цих труднощів. Велику увагу потрібно приділити проблемі аудитивного матеріалу, питанням доступності мовного матеріалу на різних рівнях навчання, видам пред'явлення матеріалу, системі вправ й ін. Всі ці питання є частиною загальної проблеми навчання, тому соціальні, освітні й педагогічні вимоги до навчання іноземної мови, зокрема аудіювання, зумовлюють актуальність піднятої проблеми й потребують її розв'язання на сучасному етапі.

Окремі аспекти зазначених питань висвітлювались у працях Н. Гез [2], Н. Драб [3], Н. Єлухіної [4], М. Ляховицького, С. Ніколаєвої [5], Є. Пассова [6], В. Сатиної [7], Л. Цесарського [8] й ін. Та не дивлячись на значні теоретичні доробки, ще не досліджено всі чинники, від яких залежить ефективність навчання аудіювання, не вироблена раціональна система вправ для навчання аудіювання.

Мета статті – дослідити чинники, від яких залежить ефективність навчання аудіювання та виявити труднощі процесу аудіювання. Запропонувати основні види вправ для успішного навчання аудіювання, спрямованих на подолання труднощів і формування на цій основі вмінь і навиків, здатних успішно функціонувати в природних умовах.

Як відомо, засвоєння іноземної мови і розвиток мовленнєвих навиків здійснюється головним чином через слухання. Тому аудіювання повинно бути розвинуто краще інших вмінь, а насправді воно викликає найбільші труднощі. Н. Єлухіна [2, 37] вважає, що найсуттєвішою трудностю аудіювання слід вважати відсутність в аудитора можливостей регулювати діяльність. Аудіювання – єдиний вид мовленнєвої діяльності, при якому від особи, що її виконує, нічого не залежить. Слухаючий, на відміну від того, хто читає, пише чи говорить, безсилий щось змінити у цій діяльності, полегшити її, пристосувати до своїх можливостей і тим створити сприятливі умови для прийому інформації. Якість та повнота слухового сприйняття, розпізнавання та розуміння мовленнєвих повідомлень залежить, на думку В. Сатиної [7, 88], від ряду лінгвістичних і екстралінгвістичних факторів. До числа перших вона відносить фонетичні, структурні та лексичні особливості іноземної мови, а також композиційну побудову повідомлення, його тривалість та кількість фактів (думок) у ньому.

Під екстралінгвістичними факторами, що впливають на розуміння мовлення на слух, мається на увазі: ступінь розвитку слухової уваги і пам'яті того, хто сприймає мову; фізичний та психічний стан слухача; рівень його інтересу до теми повідомлення; цільова установка і потреба участі у мовленнєвому повідомленні. До нелінгвістичних факторів ми відносимо: форму спілкування, якість мовленнєвого сигналу та способи його подачі, наявність чи відсутність зорової опори, темп мовлення, відстань від джерела звуку, ознайомленість з голосом, що звучить.

Структурні труднощі аудіювання включають в себе: незвичний для наших студентів порядок слів в питальних і заперечних реченнях; наявність службових слів і часток, які не мають самостійного наголосу й ін. До фонетичних труднощів належать: злита вимова слів в потоці мовлення, що ускладнює визначення їхніх фонетичних меж; неповний стиль вимови; наявність смислорозрізняючого наголосу в словах; чітка вимова кінцевих приголосних звуків; наявність довгих голосних звуків й ін. Можливі лексичні труднощі: наявність багатозначних слів, слів-омонімів, слів-синонімів, слів, близьких за звучанням і т.д.

На початковому етапі навчання, коли знання студентами граматики і лексики іноземної мови ще не достатньо міцні, значні труднощі у процесі аудіювання викликає в них ще ряд обставин. Найперше, це відмінний від рідної мови ритміко-інтонаційний малюнок англійського речення. Адже переважно воно починається із низхідного тону і лише закінчення речення дозволяє зрозуміти, чи це ствердження, питання чи оклик. Великі труднощі в розумінні англійської розмовної мови виникають також через те, що в основному зв'язок між словами здійснюється за допомогою різних службових слів, які не мають самостійного лексичного значення. Студенти не тільки повинні звикнути до нового для них способу зв'язку слів, але й навчитися вловлювати на слух службові слова і правильно співвідносити їх з іншими словами в реченні. Робити це потрібно швидко, оскільки не можна сповільнювати або прискорювати темп мовлення того, хто говорить (як, наприклад, при власному висловлюванні).

Розпізнати службові слова на слух не легко, тому що вони часто знаходяться в ненаголошеній позиції, а тому редукуються і зливаються з іншими словами, наприклад: Give her hat. Крім того, в усній мові вживаються слабкі форми службових слів (you've, I've, he's), які можуть відповідати і he is і he has і т.д., що ускладнює їхнє сприйняття. Розпізнавання службових слів на слух ускладнюється ще й тим, що багато з них можуть бути і самостійними (так, дієслова to be, to have). Крім того, і в ролі службових слів вони мають різні значення (наприклад, дієслово to be може бути і модальним, і дієсловом-зв'язкою, і допоміжним дієсловом, яке служить для утворення тривалих часів і пасивної форми). Потрібно також відзначити, що ряд службових слів є різними частинами мови, співпадають за формою, а значення їх при цьому може бути деколи близьким, а інколи і досить віддаленим. Наприклад: She ran out into the garden; he jumped up out of his chair і т.д. І тому потрібне спеціальне тренування, щоб навчитися правильно співвідносити їх із відповідними самостійними словами.

Труднощі є також в розумінні на слух так званих складних дієслів (compound verbs) типу: to put on, to put away, to put off, to put up, to put down і т.д. Справа в тому, що основна частина дієслова, яку студенти чують першою, часто направляє їхню думку по неправильному шляху, оскільки вона в їхній свідомості, природньо, асоціюється з тим конкретним значенням, яке їм

добре відоме, і яке може бути дуже далеким від значення складного дієслова. Порівняємо, наприклад: to put – класти і to put up – змиритися. Трудність розуміння ускладнюється ще й тим, що друга частина дієслова може стояти далеко від першої: Put your hat and coat on! I don't want to put the question off any longer і т. д.

Немалі труднощі складає також розуміння на слух формоутворюючих суфіксів і флексій англійської мови. Вони небагаточисельні за кількістю, але відрізняються омонімічністю і багатозначністю (наприклад, -s- може бути суфіксом множини іменників, формою присвійного відмінка іменників і закінченням 3-ої особи однини дієслів теперішнього неозначеного часу). Наприклад: There are many chairs in the room. Jack's bag. He reads a book.

Не можна обійти мовчанкою і англійський синтаксис. Вкажемо хоча б на те, що в англійській мові широко вживаються дієприкметникові та інфінітивні звороти, що звичайно відповідає підрядним реченням у рідній мові. В англійській мові часто спостерігається пропуск сполучників перед підрядними реченнями (наприклад, the man you met ...; the book you brought me ...; I haven't the thing you want і т. д.), що є незвичним для наших студентів.

Далеко не повний перелік труднощів сприйняття і розуміння мови на слух свідчить про необхідність створення спеціальних вправ для навчання студентів аудіювання, яке є невід'ємною частиною процесу вироблення первинних вмінь, коли їхня увага зосереджується не на формі повідомлення, а на його понятійній стороні.

На етапі тренування використовуються вправи на формування автоматизованого навичку розпізнавання на слух фонетичних, структурних і лексичних особливостей іноземної мови: відтворення на слух окремих звуків, складів, слів, словосполучень і речень; розпізнавання значення близьких за звучанням слів, словосполучень, речень, фраз; визначення фонетичних меж слів у потоці мовлення; виділення словесного і логічного наголосу; визначення типу речення за його інтонацією; визначення за формальними ознаками частин мови; розширення і скорочення речень на слух і т. д.

На заключному етапі головне місце відводиться різним видам творчих робіт, прослуховуванню зв'язної розповіді у виконанні різних осіб і голосів, широкому використанню засобів аудіо-візуальної наочності. Студентам пропонується: дати заголовок прослуханому уривку; розпочати або продовжити розповідь; відзначити те, що не відповідає змісту тексту; скласти план прослуханої розповіді; назвати головних дійових осіб і т. д. Фонетичні, лексичні і граматичні вправи проводяться паралельно, оскільки вивчення іноземної мови носить комплексний характер.

Успішність навчання розумінню англійської розмовної мови може бути гарантована лише завдяки раціональній системі вправ, побудова яких пов'язана з вирішенням таких питань [3, 22]: визначення типів і видів вправ, які мають входити до системи; встановлення послідовності застосування типів і видів вправ з урахуванням стадіальності формування та розвитку умінь; врахування позитивного взаємовпливу різних видів мовленнєвої діяльності у навчальному процесі. Система вправ – завершальний етап у процесі навчання аудіювання. Під системою вправ, розроблених для навчання аудіювання, ми розуміємо, за визначенням Н. Гез, організацію взаємопов'язаних навчальних дій, розташованих відповідно наростанню труднощів сприйняття і розуміння на слух англійської розмовної мови, адекватно відображуючи її функціональні ознаки та враховуючи послідовність становлення вмінь і навичок даного виду іноземної мовленнєвої діяльності [2, 30]. Така система вправ покликана забезпечити формування вмінь аудіювання, на основі яких можна розв'язувати передбачені програмою комунікативні завдання. Виконання цих вправ повинно забезпечити також засвоєння студентами мовленнєвого матеріалу, подолання труднощів його аудіювання, а в результаті – сприйняття студентами іншомовного спілкування в природних умовах.

Дидактичне призначення системи вправ – підготувати студентів до переходу від автоматизованого виконання мовних дій на рівні звуків, слів, речень до складної мовленнєворозумової діяльності, пов'язаної з розумінням англійської розмовної мови на слух. При проведенні підготовчих вправ потрібно починати з простіших явищ і від них переходити до складніших. Спочатку треба тренувати студентів у сприйнятті слів і словосполучень, а потім речень. Так, Л. Цесарський вважає, що слова -know- і -no- часто не розрізняються студентами, не дивлячись на те, що кожне з них має свої позиції в реченні [8, 99]. Тому він дає вправи типу: відрізнити -know- від -no-. При звучанні слова -no- покивайте заперечно головою. Такий спосіб дає можливість перевірити розуміння всіма студентами одночасно:

- Do you know this boy? - No, I don't.
- We have no lesson now. - Yes, I know.

М. Ляховицький, С. Ніколаєва [5, 143] пропонують таку систему вправ для розширення обсягу короткочасної аудитивної пам'яті студентів:

1. Повторити фрази за диктором: І фраза: Betty has a light lunch (пауза, під час якої студенти виконують завдання) Остання фраза: Betty and her friend usually have a light lunch, some meat and vegetables.

2. Прослухати пари фраз і знайти елементи, що їх відрізняють: А.: You know I forgot to tell you to buy some sugar. В.: Quite. А.: I wonder what's going to happen this week. В.: Different.

Д. Антонова, М. Щетініна [1, 38] виділяють наступні вправи для розвитку мовленнєвого слуху: 1. Прослухати текст, визначити інтонаційні центри в кожному реченні. 2. Прослухати речення, поставити розділові знаки. 3. Прослухати діалог, визначити інтонаційні центри і їхні типи в репліках. 4. Прослухати текст і визначити синтагматичне членування і типи інтонаційних центрів в кожному реченні.

Для розвитку власне аудіювання на всіх етапах навчання Є. Пассов [6, 177] рекомендує такі вправи: 1. Прослухати і зрозуміти, хто чи що мається на увазі. 2. Відновити за змістом пропущену фразу. 3. Знайти фразу, що не підходить за змістом. 4. Знайти розходження в 2-х варіантах розповіді. 5. Домислити епізоди тексту. 6. Дати заголовки прослуханому чи розбити його на смислові частини. 7. Зробити необхідні вибірки з прослуханого (з метою характеристики, доказу чогось і т. д.).

Як бачимо, кожна конкретна система вправ складається для подолання тих чи інших труднощів аудіювання. Вона включає необхідну кількість вправ, які полегшують студентам сприйняття мови на слух, що є засобом розширення, поглиблення і удосконалення знань, вмінь і навичок з іноземної мови.

Таким чином, у процесі навчання іноземної мови варто звертати особливу увагу на формування у студентів навиків аудіювання – одного з видів мовленнєвої діяльності як основи для практичного оволодіння іноземною мовою. Застосування вищеназаних класифікацій вправ є досить ефективним у досягненні навчальної мети. Воно повинно відбуватися у залежності від етапів навчання студентів аудіювання. А це впливає на результативність засвоєння студентами англійської розмовної мови. Значні зусилля необхідно направити на наукове обґрунтування принципів відбору мовленнєвого матеріалу для вироблення системи вправ, спрямованих на подолання труднощів аудіювання з метою успішного розуміння іноземної мови на слух.

Вважаємо, що повне розуміння на слух природної іноземної мови може бути значно прискорене в результаті цілеспрямованого навчання на основі спеціально розробленої методичної системи. Всебічний розгляд умов реалізації цього складного пороцесу і є перспективою подальших розвідок у даному напрямку.

Список використаних джерел

1. Антонова Д.Н. Контрольные работы для проверки и развития речевого слуха / Д. Н. Антонова, М. И. Щетинина // Русский язык за рубежом. – 1981. – № 5 – С. 38-40.
2. Гез Н.И. Система упражнений и последовательность развития речевых умений и навыков / Н.И. Гез // Иностранные языки в школе. – 1969. – № 6. – С. 29-40
3. Драб Н. Л. Комплекс вправ для навчання іншомовного професійно спрямованого монологічного мовлення студентів-економістів / Н. Л. Драб // Іноземні мови. – 2002. – № 1. – С. 22-25.
4. Елухина Н.В. Основные трудности аудирования и пути их преодоления / Н.В. Елухина // Иностранные языки в школе. – 1977. – №1. – С.37-42.
5. Ляховицький М.В. Про систему вправ для розвитку мовної аудитивної пам'яті студентів-першокурсників мовного вузу [в кн.]: Питання романо-германської філології та методики викладання іноземних мов / М. В. Ляховицький, С. Ю. Ніколаєва / (республіканський науково-методичний збірник). – [вип.2]. – К., 1975. – С. 143-145.
6. Пассов Е. И. Основы методики обучения иностранным языкам / Е.И. Пассов. – М., 1977. – 214с.
7. Сатинова В. Ф. Упражнения для обучения аудированию [в кн.] Коммуникативные упражнения для обучения иностранным языкам в школе и вузе / В.Ф.Сатинова. – Минск, 1967. – С. 88-91.
8. Цесарский Л.Д. Обучение пониманию связной речи на слух в условиях лингафонного кабинета / Л. Д. Цесарский // Иностранные языки в школе. – 1968. – № 5. – С. 99-100.

Summary. *The article deals with the role of audition in the educational process. The factors influencing the audition efficiency have been investigated. The difficulties of the audition process are analyzed in this article. It is suggested the system of exercises aimed at the results of spoken English learning.*

Key words: *audition, oral speech, linguistic activity, the communicative skills development, functional selection of oral speech material.*